

مقدمه

یکی از اهداف اساسی دین مبین اسلام تأمین رفاه مادی و معنوی انسان و به عبارت دیگر توسعه ی مطلوب در همه ی ابعاد آن است حال آنکه سلطه جویی و روحیه استعمارگری بیگانگان و به یغما بردن منابع اسلامی همواره سد راه رسیدن به این مطلوب بوده و جوامع اسلامی به خصوص ایران را با مخاطراتی از جمله تحریم های ظالمانه مواجه ساخته است لذا رهبر معظم انقلاب اسلامی با امر به اقتصاد مقاومتی راه برون رفت این مسئله را بیان فرمودند.

اقتصاد مقاومتی مفهومی جدید در ادبیات اقتصادی جهان است. این مفهوم با جهت گیری خود برای عبور از سیاست های خصمانه دشمنان و پی گیری پیشرفت های علمی و استفاده از قابلیت های کار آفرینی و تمرکز زدایی از فعالیت های دولتی طرح گردیده است.

با توجه به اینکه رکن و محور اصلی هر امر اقتصادی مصرف می باشد لذا مدیریت مصرف و اصلاح آن یکی از الزامات اقتصاد مقاومتی و از مؤلفه های آن می باشد بنابراین می توانیم با آشنایی از نگاه دین بر الگوی مصرف، اعتدال، قناعت، دوری از تجمل گرایی و اسراف و تبذیر و رواج ساده زیستی و سبک زندگی دینی در مقابل تهاجم فرهنگی و آسیب های تجمل گرایی و مصرف زدگی بایستیم و همچنین در راستای تحقق اقتصادی سالم و با رونق و با تحقق خودکفایی که مهمترین چشم انداز در سند تحول کشور می باشد گام برداشته و امنیت اقتصادی و سیاسی کشور را تأمین نماییم.

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

گفتار اول: کلیات

1-1 - تعریف و تبیین موضوع

اصطلاح اقتصاد مقاومتی در سالهای اخیر توسط مقام معظم رهبری مطرح و سپس به مفهوم رایج مباحث اقتصاد سیاسی تبدیل شد. صاحب نظرانی با رویکردهای گوناگون در این حوزه اظهار نظر کرده اند. برخی با ادبیات علم اقتصاد، برخی با ادبیات اقتصاد اسلامی و برخی نیز نقش مؤلفه های حوزه های فرهنگ و سیاست را در شکل گیری اقتصاد مقاومتی مورد بررسی قرار داده اند. از آنجا که هر امر اقتصادی از سه مؤلفه ی تولید و توزیع و مصرف شکل می گیرد و رکن و محور اصلی هر امر اقتصادی بر اساس مصرف تعیین می گردد لذا مدیریت مصرف یکی از الزامات اقتصاد مقاومتی و در واقع یکی از مؤلفه های آن می باشد. لذا در این پایان نامه سعی شده است تا با نگاه دین بر الگوی مصرف، اعتدال، قناعت، دوری از تجمل گرایی و اسراف و تبذیر بتوانیم نقش مدیریت مصرف را در اقتصاد مقاومتی و مقابله با تحریم ها برداشته وبا رواج ساده زیستی و سبک زندگی دینی در مقابل تهاجم فرهنگی و آسیب های تجمل گرایی و مصرف زدگی بایستیم و همچنین در راستای تحقق اقتصادی سالم وبا رونق و تحقق خود کفایی که مهمترین چشم انداز در سند تحول کشور می باشد گام برداشته و امنیت کشور را تأمین نماییم.

2-1 - اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از اهداف اساسی دین مبین اسلام تأمین رفاه مادی و معنوی انسان وبه عبارت دیگر تحقق توسعه ی مطلوب در همه ی ابعاد آن است. اسلام برای جلوگیری از فقر، تعدیل ثروت و کاستن از فاصله ی طبقاتی بهره برداری های مادی در جامعه را هدف اقتصادی خود معرفی کرده است و در قرآن و روایات اهل بیت (علیه السلام) کراراً بر مسأله ی قناعت و صرفه جویی و دوری از اسراف و تبذیر تأکید شده تا جایی که قرآن مسرفین و مبذرین را برادران شیطان می داند و از طرفی بر کار و تولید اقتصادی اهمیت زیادی داده است و با توجه به اینکه در جامعه ی امروزی یکی از معضلات مهم جوامع بشری رواج فرهنگ مصرف زدگی و تجمل گرایی است و این غرق شدن در دریای لذایذ و نعمت های دنیوی و دور شدن از معنویات باعث طغیان و سرکشی انسان شده، مخصوصاً در تهاجم فرهنگی خانواده های ایرانی نیز به سمت تجمل گرایی می روند. همچنین دشمنان اسلام برای متوقف کردن پیشرفت انقلاب بر عرصه ی اقتصاد توقف کرده اند و با ایجاد تخریبهای مختلف می خواهند کشور ما را به زانو درآورند. بنابراین، امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه ی تعادل در مصرف بلاشک در برابر دشمن حرکت جهادی است. انسان می تواند ادعا کند که این اجر

جهاد فی سبیل الله را دارد. لذا بجاست برای مقابله با ترفند های دشمنان در عرصه های مختلف بالاخص تهاجم فرهنگی و پیروزی در عرصه ی سیاسی به این مهم پرداخته شود.

3- 1 - اهداف و فواید تحقیق

با توجه به شرایط خاص کشور و فشارهای اقتصادی که دشمنان بر کشور ما دارند و هجمه های فرهنگی دشمن و از طرفی هشدارهای پیاپی مقام معظم رهبری در اهمیت اقتصاد مقاومتی و دوری از تجمل گرایی می توان اهداف تحقیق را این گونه برشمرد:

1- یکی از انگیزه های مثبت برای مصرف کالا و خدمات رفع نیازهای مادی است که امری مطلوب و لازمه ی مداوم حیات بشری است اما قرآن می خواهد بشر از نظر روحی و کمالات معنوی طوری تربیت شود که انگیزه ی او برای مصرف در حد رفع نیازهای مادی و رسیدن به لذایذ جسمانی باقی نماند بلکه تمام تلاش های او در راستای رشد فرد و جامعه قرار گیرد به نحوی که کرامت و عزت افراد حفظ شود.

2- تبیین و معرفی الگوی مصرف در اقتصاد مقاومتی است تا آحاد جامعه بتوانند میزان بهره مندی خود از امکانات و سرمایه های مادی و معنوی را بر اساس یک الگوی صحیح تنظیم نمایند.

3- با ایمان و زهد دینی بتوانند از اسراف و زیاده روی جلوگیری نمایند.

4- با بیان راهکارهای مناسب فقر را کاهش بدهیم.

5- آگاهی از رسوم غلط مصرف و پیامدهای سوء آن با توجه به معارف دینی.

6- راه هایی برای دور زدن تحریم ها جستجو شود.

7- ظرفیت تحمل سختی و فشار در درون اقتصاد ملی ارتقا یابد.

4- 1 - پیشنهادی موضوع تحقیق

در این زمینه کتاب ها و مقاله های زیادی نوشته شده است از جمله کتاب درآمدی بر اصلاح الگوی مصرف در زندگی یک مسلمان نوشته ی سید عبدالرسول علم الهدی است که به نیاز های افراد و مصرف متعادل و عدم اسراف و تجمل گرایی پرداخته است. و مقاله ی نقش خانواده در تجلی اقتصاد مقاومتی نوشته ی علی اصغر قائمی نیا که در این مقاله هم به مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر، نگاه جهاد گونه داشتن به موضوع مصرف متعادل و دوری از مدگرایی پرداخته شده است. لیکن از آنجاکه در این دو مورد به طور کامل به نقش الگوی مصرف در اقتصاد مقاومتی پرداخته نشده بود. لذا سعی شده است در این تحقیق این موضوع با دقت مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین ابتدا بعد از

کلیات به اقتصاد در اسلام پرداخته، بعد الگوی مطلوب را بررسی کرده در آخر هم راهکارهایی را با توجه به گزاره های دین ارائه می دهیم.

5- 1- 1- سؤالات تحقیق

5-1-1- سؤال اصلی

نقش الگوی مصرف در اقتصاد مقاومتی چیست؟

5-1-2- سؤالات فرعی

1-اقتصاد مقاومتی چیست؟ و چه تفاوتی با اقتصاد ریاضتی دارد؟

2-ارکان و الزامات اقتصاد مقاومتی چیست؟

3-انگیزه ی رفتارهای اقتصادی در اسلام چیست؟

4-بایدها و نبایدهای مصرف کدامند؟

5-علل مصرف گرایی چیست؟

6- چه عواملی بر مصرف مؤثرند؟

7- چه راهکارهایی را برای الگوی مصرف در اقتصاد مقاومتی می توان ارائه داد؟

6- 1- 1- فرضیه ی تحقیق

1-مصرف گرایی و الگوهای مصرفی نامناسب که در جامعه رایج شده یکی از معضلات اساسی کشور است که بر دنیا و آخرت ملت اثر زیانبار دارد.

2-روش درمان الگوی مصرف نامناسب در اقتصاد مقاومتی نیازمند زمینه سازی فرهنگی و ترویج فرهنگ قناعت ورزی است.

3-قناعت عامل مهم در مدیریت اقتصادی خانواده و موفقیت آن به ویژه در بحرانهاست و مدیریت اقتصادی خانواده در شرایط عادی باید بر اساس میزان درآمدهای هر یک از اعضای خانواده و هزینه ها تنظیم شود.

7- 1- 1- روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه توصیفی و روش جمع آوری آن به صورت کتابخانه ای می باشد.

نتیجه گیری

از آنجا که اقتصاد مقاومتی اصطلاحی است که نخستین بار به وسیله ی مقام معظم رهبری مطرح شده لازم است آن گونه که مورد نظر آن حضرت می باشد تفسیر شود. معظم له می فرمایند: "اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند هم آسیب پذیری اش کاهش پیدا کند؛ یعنی هم وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی طوری باشد که در برابر ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکل های گوناگون خواهد بود کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند بر خلاف اقتصاد ریاضتی که کاهش هزینه ها و افزایش مالیات برای رفع کسری بودجه از سوی دولت ها انجام می شود و گاهی اوقات همراه با افزایش دریافت وام ها و کمک های مالی خارجی می انجامد. اقتصاد مقاومتی ارکانی دارد که می توان به مردمی کردن اقتصاد، حمایت از کار و سرمایه و تولید ملی، مدیریت مصرف، مدیریت بهینه منابع ارزی، بهبود فضای کار، پدید ساختن اقتصاد دانش بنیان، کاهش وابستگی به نفت، مبارزه با فساد اقتصادی، حرکت بر اساس برنامه، حفظ وحدت و انسجام ملی و در نهایت رسیدن به خودکفایی اشاره کرد.

با توجه به مبانی اعتقادی اسلام و نوع نگرش و جهان بینی خاص مسلمان در نظام اقتصادی اسلام، انگیزه ی افراد از کسب درآمد و صرف آن اولاً سعادت فرد است که چهار شرط حلال بودن، دوری از کنز، عدم تضییع و دوری از حب مال می تواند انسان را به سعادت برساند و ثانیاً با راه های مختلف می توان به کسب حلال دست یافت از جمله تأمین معاش با دوری از اسراف و تبذیر، پرداخت بدهی ها و حقوق و واجبات مالی، انجام عبادت های واجب و مستحبی که مستلزم مخارج مالی است، انفاق در راه خدا و سرمایه گذاری در جهت رفع نواقص و بارور کردن دارایی.

اعتدال و میانه روی، قناعت و زهد را می توان از بایدهای مصرف برشمرد و تجمل گرایی و اشرافی گری، اتراف، اقتار، اتلاف، مدگرایی مصرف گرایی هم از نبایدهای مصرف هستند. از آنجا که نظام سرمایه داری غرب که از حاکمیت سرمایه پیروی می کند و با منزوی ساختن ایمان به خدا و محصور کردن دینداری روابط مادی را تأکید می کند فقط لذت بردن از و تأمین خواسته های فرد اصالت دارد لذا الگویی که غرب در زمینه های مصرف به ملت های زیر سلطه عرضه می کند بر پایه ی سود و بهره وری بیشتر، رقابت در مصرف و تجمل گرایی و تشریفات استوار است که نتیجه ی اجرای این طرح چیزی جز به یغما بردن همه ی امکانات و منابع مادی و معنوی آن ها نیست. حجم گسترده ی تبلیغات بازرگانی درباره ی تبلیغات گوناگون باعث تمایل مخاطبان برای تهیه ی آن ها هم از مصداق های مستقیم مصرف گرایی است که با ایجاد تغییر در ترجیحات مصرف کننده و مدیریت مصرف در خانواده بر اساس میزان درآمد هر یک از اعضا می توان از بروز مشکلات اقتصادی جلوگیری کرد.

برای الگوی مصرف بهینه باید راهکارهایی را پیش گرفت از جمله باید تولید از نظر کمی و کیفی ارتقاء یابد مردم در تولید مشارکت کنند و تعاونی ها تقویت و گسترش یابند قانون کار و نظام آموزشی و مدیریت منابع انسانی اصلاح پیدا کند بهره وری در راستای توسعه همه جانبه اقتصادی کشور افزایش یابد و برای خود کفایی نسبی و ایجاد فرهنگ تولید در خانواده ها تلاش شود.

الگوی دیگر توجه به راهکارهای مدیریتی و ساختاری است که باید در آن الگوی جامع اسلامی طرح و تبیین شود از گسترش فعالیت های اقتصادی در مناطق محروم پشتیبانی گردد نظام اداری کشور بازنگری و اصلاح گردد و با مفسد اقتصادی مبارزه شود. آخرین راهکار، راهکارهای فرهنگی است که باید در آن فعالیت های پژوهشی، اطلاع رسانی و آگاه سازی انجام گرفته و فرهنگ سازی در جامعه صورت گیرد.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم
- نهج البلاغه

- 1- _____، مصرف در دنیای امروز: برگزیده مقاله های ماهنامه سیاحت غرب با موضوع مصرف، قم: دفتر عقل، 1388
- 2- احمد آرام، اخوان حکیمی، الحیاه، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1380، 6 جلدی
- 3- ابراهیمی، محمد حسین، نظام اقتصادی اسلام (توسعه کشاورزی)، قم: نشر تأمین، 1381
- 4- اسحاقی، حسین، مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ دوم، 1390
- 5- اشتهااردی، محمد، پیکار اسلام با اسراف، انتشارات شفق
- 6- پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه: مجموعه جملات قصار حضرت رسول (ص)، تهران: دنیای دانش، 1382، چاپ چهارم
- 7- جبرا، محمد عمر، اسلام و توسعه اقتصادی، ترجمه: محمد نقی نظریور و اسحاق علوی، موسسه انتشارات دانشگاه مفید، 1383
- 8- جدید بناب، علی، اعتدال صراط مستقیم الهی، تبریز: انتشارات نور ولایت، 1390
- 9- جمعی از نویسندگان، مدیریت اصلاح الگوی مصرف از دیدگاه اسلام، نشر آموزش کشاورزی
- 10- جعفرزاده فیروزآبادی، محمد کاظم، اهداف و چشم انداز جهاد اقتصادی، قم: نشر قم صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران - مرکز پژوهشهای اسلامی، 1390
- 11- جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیاه، قم: نشر اسراء، 1391
- 12- حائری، محسن، اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه، ترجمه: عدالعلی آل بویه لنگرودی، انتشارات بنیاد نهج البلاغه، چاپ اول، 1387
- 13- حکیمی، محمد رضا، محمد حکیمی و علی حکیمی، الحیاه، مترجم: احمد آرام، قم: انتشارات دلیل ما، چاپ هشتم، 1386

- 14- خلیلیان اشکذری، محمد جمال، **شاخص های توسعه اقتصادی از دیدگاه اسلام**، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، 1390
- 15- روزبهانی، محمود، **مبانی علم اقتصاد**، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، 1379
- 16- سبحانی، جعفر، **سیمای اقتصاد اسلامی**، قم: موسسه امام صادق (علیه السلام)، چاپ سوم، 1391
- 17- سبحانی، حسین، **نظام اقتصادی اسلام**، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، 1373
- 18- سلیمی، محمد، **راهکارها و راهبردهای جهاد اقتصادی**، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، چاپ زلالا کوثر، 1390
- 19- شیرازی، سید محمد، **نقش ثروت در پیشرفت اسلام**، ترجمه: احمد صادقی اردستانی، تهران: انتشارات برهان
- 20- شیخ طوسی، فضل بن حسن حفید، **مشکاة الانوار فی غرر الاخبار**، نجف: حیدریه، 1385ق، چاپ دوم
- 21- صدیقی، محمد نجات الله، **آموزش علم اقتصاد از دیدگاه اسلام**، مترجم: محمد رضا شاهرودی، انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، چاپ اول، 1384
- 22- صدر، سید محمد باقر، **اقتصادنا**، محمد مهدی فولادوند، تهران: بنیاد علوم اسلامی، 1360
- 23- علم الهدی، سید عبدالرسول، **درآمدی بر اصلاح الگوی مصرف در زندگی یک مسلمان**، تهران: انتشارات مؤسسه خبرگزاری فارس، چاپ اول، 1388
- 24- قدیری اصلی، باقر، **کلیات علم اقتصاد**، تهران: مرکز نشر سپهر
- 25- کلانتری، علی اکبر، **اسلام و الگوی مصرف**، قم: موسسه بوستان کتاب، چاپ دوازدهم، 1391
- 26- کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، ترجمه: محمد باقر کمره ای، انتشارات اسوه، 1375
- 27- _____، **الكافی**، تهران: اسلامیه، 1362، چاپ دوم، 5 جلدی
- 28- گیلانی، عبدالرزاق، **مصباح الشریعة**، تهران: پیام حق، 1377، چاپ اول
- 29- لودین، شهین، **اصول مدیریت از دیدگاه قرآن و حدیث**، نشر واسع، 1380
- 30- مطهری، مرتضی، **نظریه نظام اقتصادی در اسلام**، تهران: انتشارات صدرا، چاپ سوم، 1372
- 31- مسترجمی، سید هدایت الله، **ارشاد القلوب**، تهران: مصطفوی، 1349، چاپ سوم، 2 جلدی
- 32- ملائی یگانه، مهسا، **تولید ملی حمایت از کار و سرمایه ایرانی**، زنجان: دانش زنجان، 1391

- 33- ملک محمدی، حمیدرضا، **بر لبه پرتگاه مصرف گرایی**، انتشارات مرکز اسناد اسلامی، چاپ اول، 1381
- 34- موسوی، سید مهدی، **پژوهشی در اسراف**، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، 1371
- 35- میرمعزی، سید حسن، **نظام اقتصادی اسلام (مبانی، اهداف، اصول راهبردی و اخلاق)**، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم، 1391
- 36- نمازی، حسین، **نظام های اقتصادی**، تهران: شرکت سهامی انتشار، 1382

مقالات و مجلات

1. میر معزی، سید حسن، مقاله اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری
2. مرادی، سیف اله، مقاله پیشنهادی اقتصادی مقاومتی جمهوری اسلامی ایران
3. رضوی، مهسا و مهرزاد، ندا، مقاله اقتصاد مقاومتی ملزومات دستیابی به آن؛ رهیافت اصلاح الگوی مصرف
4. مجله نامه جامعه، نشر جامعه الزهرا حوزه علمیه قم، سال دهم، شماره 108، 1392
5. _____، سال هفتم، شماره 81، 1390
6. _____، ساله هفتم، شماره 82، 1390
7. _____، سال هفتم، شماره 80، 1390
8. مجله شجره طیبه صالحین